nus ištiestomis arba įvairiai — juosmens ir krūtinės srityje — sudėtomis rankomis. Daugelis mirusiųjų laidoti lentiniuose karstuose.

Šiuose kapuose rasta nedaug daiktų. Daugiausia tai papuošalai, įėję į to meto drabužių komplektą — bronzinės pasaginės ir apskritos ažūrinės segės, geležiniai peiliai su medinėmis kriaunomis. Kai kuriuose kapuose aptikta monetų. Kartais viename kape aptinkama po 2—4 monetas. Monetų tarpe — lietuviški Jono Kazimiero (1649—1668 m.) šilingai, Švedijos valdovų Kristinos (1632—1654 m.) ir Karolio XI (1660—1697 m.) monetos, kaldintos Pabaltijyje. Šios monetos ir padėjo datuoti daugelį kapų XVII a. antrąja puse.

Monetos daugiausia aptiktos vaikų kapuose. Jos aptinkamos mirusiųjų galvos srityje, kartais dešiniojo peties srityje, kartais krūtinės srityje su audeklinių ar odinių piniginių liekanomis. Iš to galima spręsti, kad monetos buvo dėtos specialiai į kapą, kaip ir daugelyje kitų to laikotarpio kapinynų[4].

Kai kuriuose kapuose visai nerasta įkapių, o kai kuriuose buvo aptikti krikščioniško tikėjimo atributai — alaviniai kryželiai. Galimas daiktas, kad dalis kapų priklauso XVIII amžiui.

1971 m. tyrinėjimai parodė, kad Pajuostyje yra įdomus archeologinis paminklas (gyvenvietė ir laidojimo paminklų kompleksas), kurio chronologiniai rėmai — daugiau kaip du tūkstančiai metų. Šis paminklas numatomas ir toliau tyrinėti.

DAUJĖNŲ PILKAPIŲ (PASVALIO RAJ.) TYRINĖJIMAI 1970 M.

MYKOLAS MICHELBERTAS

1970 m. į respublikos archeologinių paminklų tyrinėjimus įsijungė Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto TSRS istorijos katedra. Šios katedros archeologinė ekspedicija birželio 25 — liepos 23 d. tyrinėjo Daujėnų pilkapius, Pasvalio raj.[1]

Daujėnų pilkapynas yra apie 500—600 m į pietryčius nuo Daujėnų miestelio, įrengtas kalvoje, nuolaidėjančioje pietų kryptimi. Iš viso Daujėnų pilkapyne buvo 4 geriau išlikę pilkapiai ir dar vieno pilkapio liekanos. Visi jie dirbamame lauke. Šiaurinėje ir šiaurės rytinėje kalvos dalyje yra žvyro karjeras, kuris plėsdamasis galėjo sunaikinti likusius pilkapius. Todėl 1970 m.

[4] **V. Urbanavičius,** XIV—XVII amžių monetos Lietuvos kapinynuose, — Lietuvos TSR MA darbai, serija A, t. 2(24), V., 1967, p. 61—72.

[1] Trumpa tyrinėjimų apžvalga paskelbta: **М. Михельбертас,** Исследования курганов в Северной Литве, — Археологические открытия 1970 года, Москва, 1971, стр. 320—321.

buvo ištirti visi 5 pilkapiai. Tyrinėjimų metu paaiškėjo, kad visi pilkapiai buvo nukentėję lauko darbų metu, dalyje jų buvo iškastos duobės — lobių ieškotojų paliktos žymės.

I pilkapis turėjo gana aukštą sampilą, kuris iš šiaurės ir rytų siekė 1,3—1,35 m. Sampilas buvo apskritas, jo skersmuo — 9—10 m. Pilkapis buvo supiltas iš aplinkinės žemės — smėlio su didele molio priemaiša. Paaiškėjo, kad, prieš įrengiant pilkapį, jam skirta vieta buvo išlyginta ir pabarstyta smulkiais angliukais (degėsių ir angliukų sluoksnelio storis pilkapio pagrinde buvo apie 10 cm). Akmenų vainikas krautas ant pilkapio pagrindo. Vainikas buvo ne visai taisyklingo apskritimo formos, jo skersmuo vidinėje pusėje — 7,7—7,9 m. Be to, sampilo paviršius buvo apdėtas akmenimis, kurie geriausiai išlikę sampilo pakraščiuose. Pilkapyje rastas apardytas griautinis vyro kapas. Galimas daiktas, kad šiam kapui priklausė ir atsitiktiniai radiniai — profiliuotas ietigalis ir peilis, leidžiantys pilkapį datuoti V—VI m. e. a.

II Daujėnų pilkapis turėjo žemą nuartą sampilą (aukštis — 0,75 — 0,8 m). Šis pilkapis skyrėsi savo įrengimu. Tiesa, ir šiame pilkapyje pagrindas buvo pabarstytas degėsiais ir angliukais, sampilo pakraščiais ėjo nelabai taisyklingo apskritimo formos akmenų vainikas (skersmuo vidinėje pusėje — 6,6—5,6 m). Tačiau pilkapio sampile, 30—35 cm aukščiau pagrindo, aptiktas akmenų grindinys, sukrautas iš maždaug 200 įvairaus dydžio akmenų. Panašiai įrengtas pilkapis kol kas buvo aptiktas tik 1969 m. — tyrinėjant Kybartiškių pilkapyną, Šiaulių raj. II Daujėnų pilkapyje kapų nerasta. Greičiausiai jie buvo sunaikinti, ariant lauką, dėl šios priežasties buvo nukentėjusi ir akmenų grindinio dalis.

III Daujėnų pilkapis buvo vienas didžiausių grupėje. Jo sampilo aukštis — 1,3—1,45 m, skersmuo — 10—11 m. Supilant pilkapį, vieta buvo išlyginta. Pilkapio pagrinde aptiktas 5—10 cm storio degėsių ir angliukų sluoksnelis. Sampilo, supilto iš smėlio su didele molio priemaiša, pakraščiais ėjo ne visai taisyklingo apskritimo formos akmenų vainikas. Jo skersmuo vidinėje pusėje — 7,8—8,7 m. Pilkapyje aptikta net 16 griautinių kapų — tai pats didžiausias kapų skaičius, surastas viename pilkapyje Lietuvoje. Pagal rastąsias įkapes kapai datuotini III—V m. e. amžiais. Mirusieji laidoti tiek ant pilkapio pagrindo, tiek įvairiose sampilo vietose virš pagrindo.

IV Daujėnų pilkapio sampilas — apie 0,75—1 m aukščio, skersmuo — 8—9 m. Sampilas supiltas iš smėlio su molio priemaiša. Pilkapio pagrinde buvo 5—10 cm storio angliukų ir degėsių sluoksnelis. Pilant šį pilkapį, jam pasirinkta vieta nebuvo iš-

lyginta. Sampilą supęs akmenų vainikas buvo ovalo formos, vidinėje pusėje 7—7,7 m skersmens. IV pilkapyje aptikti 4 griautiniai III—V amžių kapai — visi ant pilkapio pagrindo.

V pilkapio sampilo beveik nebuvo likę, o vainiko akmenys buvo išvartyti, išstumdyti, ariant lauką. Pilkapio sampilo, supilto iš žvyro su smėlio priemaiša, vietoje rasta išmėtyta daug žmonių kaulų. Sprendžiant pagal juos, buvo suardyti 4 ar 5 kapai. Akmenų vainiko išlikusi tik nedidelė puslankio formos dalis. Aptiktas ir vienas nesuardytas vyro kapas, buvęs 40 cm giliau akmenų vainiko. Šį kapą galima datuoti V—VI m. e. amžiais.

Iškasus visus pilkapius, paaiškėjo jų vidaus įrengimas, laidosena, pilkapyno chronologija.

Prieš supilant pilkapį, jam pasirinkta vieta kai kada būdavo išlyginama (I, III pilkapiai), nors kartais paliekamas ir nelygus žemės paviršius (IV pilkapis). Pilkapio pagrindas visuomet išbarstomas 5—10 cm storio angliukų, degėsių ir pelenų sluoksneliu. Visų penkių Daujėnų pilkapių sampilai buvo supilti iš aplinkinės žemės, daugiausia iš smėlio su didele molio priemaiša. Sampilai buvo arba ne visai taisyklingo apskritimo, arba ovalinės formos. Sampilų pakraščiais ėjo akmenų vainikai, krauti iš įvairaus dydžio akmenų. Daugumos pilkapių sampilų pakraščiai vainikų vidinėje pusėje taip pat buvo apmesti akmenimis, be to, pavieniai akmenys buvo aptinkami tiek sampilų paviršiuje, tiek pačiuose sampiluose, įvairiame gylyje nuo jų viršaus. II pilkapio sampile buvo net ištisas akmenų grindinys.

Daujėnų pilkapiuose, kaip minėta, aptikti nedegintų žmonių kapai. Beveik visi kapai (išskyrus V pilkapio kapą, buvusį žemiau akmenų vainiko lygio) rasti ant pilkapių pagrindo ar virš jo įvairiose sampilų vietose. Visi mirusieji guldyti aukštielninki, lygiagrečiai ištiestomis kojomis, įvairiai juosmens ir krūtinės srityje sudėtomis rankomis. Tik viename kape pastebėti karsto pėdsakai. Nesilaikyta vienos mirusiųjų laidojimo krypties. Mirusieji laidoti galvomis į šiaurės vakarus, šiaurės rytus, pietus, vakarus, pietvakarius, pietryčius. Netgi viename ir tame pačiame pilkapyje mirusieji laidoti skirtingomis kryptimis. Pastebėta, kad suaugusių žmonių kapai daugiausia būdavo pilkapių centre, tuo tarpu vaikų kapai — daugiausia sampilų pakraščiuose.

Vyrų įkapes sudarė geležiniai siauraašmeniai pentiniai ir įmoviniai kirviai, geležiniai įmoviniai ietigaliai, geležiniai peiliai. Tik viename vyro kape (VI pilk., k. Nr. 1) rastas papuošalas — bronzinė keturkampio piūvio apyrankė apvaliais galais.

Moterų kapuose rasta daugiau papuošalų — tai bronzinės antkaklės aukštais kūginiais galais, įvairios bronzinės apyrankės,

bronzinių kabučių ir įvijų apvaros. Turtingiausias įkapių buvo IV pilkapio moters kapas Nr. 3. Mirusiosios galvą puošė trijų eilių apgalvis iš bronzinių įvijų ir skiriamųjų plokštelių. Pakaušio srityje prie apgalvio buvo pririšta didelė bronzinė įvija. Tokia apgalvio konstrukcija Lietuvoje aptikta pirmą kartą. Iki šiol buvo žinomi apgalviai iš bronzinių įvijų ir skiriamųjų plokštelių bei atskirai didelės bronzinės įvijos. Mirusiosios kaklo srityje aptikta dviejų eilių bronzinių įvijų apvara, ant rankų — dvi bronzinės trikampio piūvio apyrankės, puoštos pintiniu raštu, krūtinės srityje — bronzinė grandinėlė su geležinės segės ar smeigtuko fragmentais. Prie kairiojo mirusiosios šono rastas geležinis piautuvas ir geležinis įmovinis ietigalis. Pastarasis radinys kol kas vienintelis to laikotarpio moterų kapuose. Dešiniojo peties srityje rasta geležinė yla.

Vaikų kapuose įkapių nedaug. Juose rasta tik smulkių darbo įrankių (geležinių piautuvėlių, peilių ir ylų), vienas kitas papuošalas (bronzinių antkaklių su kabliuku ir apskrita plokštele, geležinių smeigtukų, bronzinių cilindrėlių, bronzinių neornamentuotų apyrankių). Kai kuriuose vaikų kapuose nebuvo jokių įkapių. Vaikų kapų gana daug, pavyzdžiui III pilkapyje iš 16-kos kapų net 7 buvo kūdikių ir paauglių kapai.

Sprendžiant pagal surastus dirbinius, Daujėnų pilkapyne buvo laidojama nuo III iki VI m. e. amžių.

Daujėnų pilkapiuose rasta daiktų, kurie būdingi Lietuvos pajūrio kapinynams ir Žemaitijos pilkapiams (įmoviniai kirviai), taip pat ir rytų Lietuvai (siauraašmeniai pentiniai kirviai, piautuvėliai, antkaklės aukštais kūginiais galais). Visa tai rodo gana artimus šiaurės rytų Lietuvos gyventojų ryšius su minėtomis teritorijomis. Daujėnų pilkapiuose rasta ir importinių daiktų — emalės ir stiklo karolių, patekusių iš Romos imperijos provincijų. Ir čia, panašiai kaip Žemaitijoje, importiniai karoliai būdavo naudojami vietinių bronzinių karolių apvarų puošimui. Pažymėtina, kad Daujėnų pilkapiuose nerasta bronzinių segių ir smeigtukų. Atrodo, kad gyventojai daugiausia nešiojo geležines seges ir smeigtukus (aptiktos tik jų liekanos, pagal kurias nustatyti tipus buvo neįmanoma).

Daujėnų pilkapiai kai kuriais laidosenos bruožais ir skiriasi nuo anksčiau tyrinėtų Žemaitijos ir vidurio Lietuvos šiaurinės dalies pilkapių, skirtų žemaičiams ir žiemgaliams. Pavyzdžiui, prieš supilant kai kuriuos Daujėnų pilkapius, vieta buvo išlyginama, pilkapių pagrindas išbarstomas degėsių ir pelenų sluoksneliu. Mirusieji Daujėnų pilkapiuose laidojami tik ant pilkapio pagrindo ir virš jo pilkapio sampile (išskyrus vieną atvejį V pilkapyje).

Minėti bruožai žemaičių ir žiemgalių pilkapiams nėra taip būdingi[2]. Greičiausiai Daujėnų pilkapius supylė sėlių genties žmonės. Tai rodytų ir kapų inventoriaus panašumas su Latvijos TSR teritorijoje tyrinėtais sėlių pilkapiais[3], taip pat faktas, kad Daujėnų pilkapiai yra sėliams skiriamoje teritorijoje[4].

BERKLAINIŲ PILKAPIO (PASVALIO RAJ.) TYRINĖJIMAI 1970 M.

MYKOLAS MICHELBERTAS

Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto TSRS istorijos katedros archeologinė ekspedicija 1970 m. liepos 24—28 d. tyrinėjo Berklainių pilkapį Pasvalio rajone.

Berklainių vienkiemis yra apie 1,5 km į pietryčius nuo Daujėnų miestelio, kairėje vieškelio Daujėnai — Mikėnai pusėje, apie 300 m į pietus nuo kairiojo Orijos upelio kranto.

Vienkiemio gyventojo J. Straževičiaus sodybos kieme buvo išlikęs pilkapis. J. Straževičiaus pasakojimu, šį pilkapį prieš keliasdešimt metų kasinėję vietiniai gyventojai ir radę „bronzinių retežėlių".

Pilkapis turėjo ne visai taisyklingo apskritimo formos sampilą, kurio skersmuo — 8,5—9 m, o aukštis — 1,1 m. Sampilo pakraščiuose kai kur buvo matyti vainiko akmenys. Pilkapis buvo gana lygioje vietoje, supiltas iš smėlio. Pilkapio pagrindas buvo išbarstytas 5—10 cm storio degėsių, angliukų ir pelenų sluoksneliu. Amenų vainikas buvo ne visai taisyklingo apskritimo formos, jo skersmuo vidinėje pusėje — 7,4—7,9 m. Vainiko viduje sampilo pakraščiai buvo apmesti akmenimis, todėl vainiko vidinėje pusėje susidarė gana platus akmenų grindinys. Be to, ir pats sampilo paviršius daugelyje vietų buvo apmestas akmenimis.

Mirusieji Berklainių pilkapyje buvo laidojami du kartus. Pilkapio įrengimo laikotarpiui priklauso 8 griautiniai III—VI a. kapai. Visi šio laikotarpio kapai buvo arba ant pilkapio pagrindo, arba sampile, 0,4—0,8 m gylyje nuo jo viršaus. Vienos laido-

[2] **M. Михельбертас,** Некоторые черты погребального обряда курганов Жемайтии и северной части центральной Литвы,—20 лет. Вильнюс. 1968, стр. 37—46.

[3] **M. Bresava,** Jauni materiali par selu kolektivo uzkalninu kapulaukiem. — Latvijas PSR ZA vestis, Nr. 5 (226), tab. I—II, Riga, 1966

[4] **К. Я. Анцитис, А. Я. Янсон,** Некоторые вопросы этнической истории древних селов, — «Советская этнография», 1962, № 6, рис. I.